

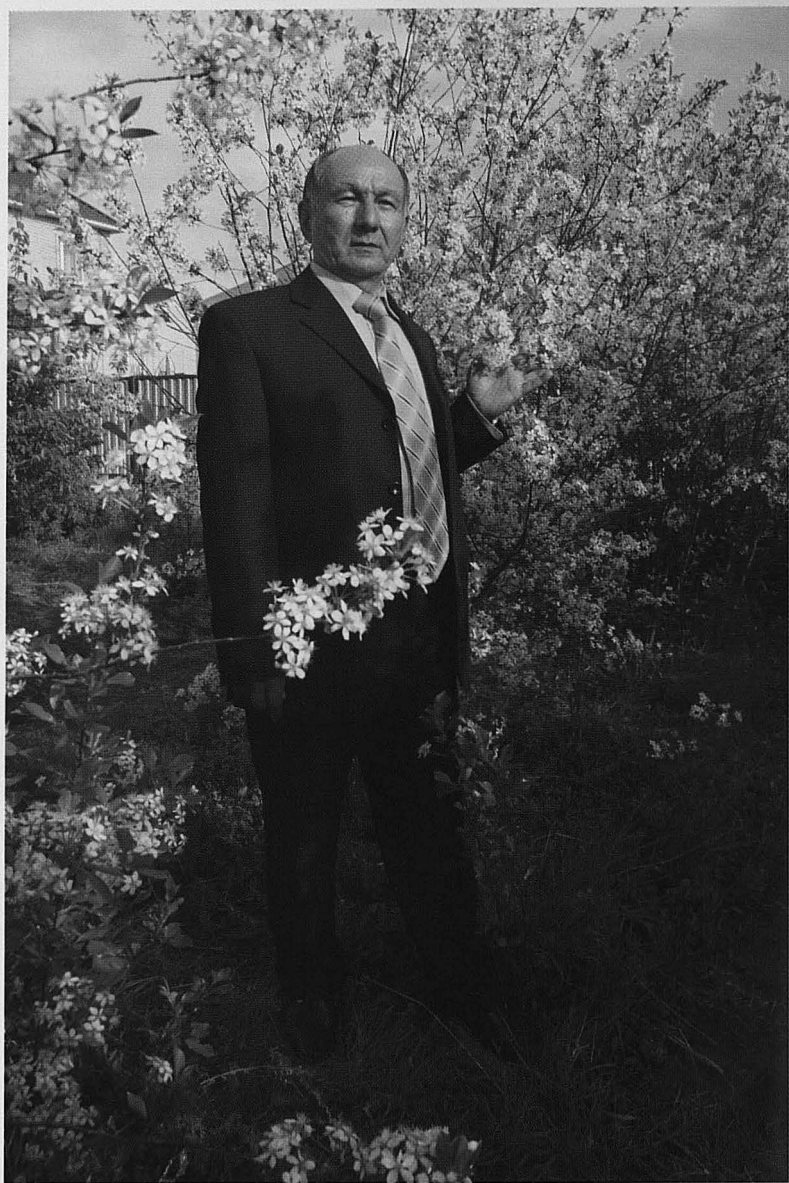
Президент
сыйлығының
лауреаттары

Қайсар
ӘЛІМ

Сыздамашы,
жүрегім!

Президент
СЫЙЛЫҒЫНЫҢ
лауреаттары

Президент
СЫЙЛЫҒЫНЫҢ
лауреаттары

**Қайсар
ӘЛІМ**

**Сыздамашы,
жүрегім!**

Эсселер.
Көсемсөздер.
Новеллалар.

ҚАЗЫҒҰРТ
АЛМАТЫ
2012

УДК 821.512.122
ББК 84 (5Қаз) 7-4
Ә 55

Әлім Қайсар.

Ә 55 Сыздамашы, жүрегім! Эсселер, көсемсөздер, новеллалар./ Қайсар Әлім. – Алматы: «Қазығұрт» баспасы, 2012. – 456 бет.

ISBN 978-9965-22-422-5

Қазақстан Республикасы Президенті сыйлығының лауреаты (2012 ж.) Қайсар Әлімнің бұл жинағында әр жылғы журналистік жазбалары топтастырылған. «Сезім сілкінісі», «Әдеби әдіп», «Тіршілік тіні», «Әлем әлди» бөлімдерінде адам тағдыры, еңбек жасампаздығының тағылымдары, айтулы тұлғалардың өмір өрнектері, Алаш арыстарының жанқиярлық күрескерлігі, тәуелсіздік жылдарындағы Еліміздің экономикалық, саяси-әлеуметтік, мәдени-рухани өрлеуінің маңызды белестері тұрғысында тұшымды әңгіме өрбітіледі. Жаңа Астананың әлемдік бедел-абыройының асқақтығын айшықты бейнелеу арқылы ертеңгі нұрлы болашағымыздың жарқын көрінісі тайға таңба басқандай қызықтыра тартады.

Кітаптың тілі шұрайлы, мазмұны бай, көркемдігі келісті.

УДК 821.512.122
ББК 84 (5Қаз) 7-4

ISBN 978-9965-22-422-5

© Қайсар Әлім, 2012
© «Қазығұрт» баспасы», 2012

АЛАШШЫЛ ЖҮРЕК

2000 жылдың ақпанында Алматыға жоқ іздеп барған едім. Рухани жоқтықтың орнын толтырғым келген. Ұсақ-түйек емес, түйедей ділгір тақырыптың етегіне жармасқанымға он үш жылдың жүзі жаңғырыпты. Анығын айтсам, Міржақып Дулатов ортамызға ақталып оралған 1988 жылдан бергі уақыт сынаптай жеңіл сырғығанымен, ішкі болмыстың дауыл-дүлейі, алмағайып көңіл бұлқынысы, ақ пен қараның итжығысына қазылық еткен шындықтың алмас жүзі, өткен мен бүгіннің әдібін жырмаламайтын әділ түйін, шымбайсыз шешім – бәрі-бәрі алақұйынданып, арпалысып, әйткенмен де ұлы мұраттың тарихи ақ жолында бірге тақым қысқандай боп, іргелі елдің бүгіні үшін жандарын пидә еткен Алаш арыстарының айға білеген намыс-алдаспанын тот бастырмаудың жалпыұлттық камын күйттеген өрмінез салтанат құрған қынулы кезең десек, қателеспеспіз. Үміт шырағы шалқи жанған өліара шақ. Жетелеп жеткізген жері – Қазақстан Республикасының орталық мемлекеттік мұрағаты болатын.

Осында іздеп келген бір жоғымыз екінші бір жоғымызды тапқызғанына қапысыз қайранбыз. Бұл сәттілікті кәдімгі халық мәтеліне – «Бір жоқты бір жоқ табадыға» жатқыза салуға болар еді. Соның да сыңайы келеді. Сүйтсе де Алаш арыстарының идеялас қанаттастары оларға қаншалықты демеу, қолдау көрсетіп, елдік намыста бірі белгісіздеу, енді бірі ерен іс-қимылымен ұлттық мақсатқа жұғынсыз жұмылғаны дәтке қуат. Сондай тарих көмбесінде уақытша көмілген көнтерлі тұлғаның бірі – Әлмағамбет Қасымов

екендігі ми түкпірінде жататын. Кезі келіпті, сәті жетіпті сол қазына-сандықтың қақпағын ашатын. Бәлкім, мыңнан бір мезеті шығар, бұл – жәдігерлік мүмкіндіктің. Зердеде елесі сәулеленгенмен, сыртқа тұншығып үні естілмейтін «Алаш-шыл» қаншама жүрек үмітінен үзіліп жатқаны және ақиқат қой. Ақталғаны, ақталмағаны бар: бір тілектің – тәуелсіздіктің жайсаң құрбандарының қиын тағдырын таразылап, талғаммен тәбәрік ету – түйсіктің талайына жататын іс болмақ.

Сонымен Міржақыпты індете іздейміз деп, Әлмағамбет Қасымовты таптық. Екеуі ауылдас. Ішкені бір Қоңыраулының суы. Жұтқаны ортақ ауа. Жайлағаны Қызбел бойы, Сарықопа аумағы, Сағаның тұмылдырығы немесе Қылыдан қырқабақтанып ойысатын Құмшақ атырабы. Айтуардың да айдыны бала кездің алаңсыз қызығын еселеген тәтті де кермек тірлігі бұл-бұл ұшқан бастарынан. Міржақыптан Әлмағамбет небары төрт-ақ жас кіші. Тай құлындай тебісіп өскен. Бірі мадияр, бірі өтей боп, арғынның текті ұрпақтарын жалғастырушы нағыз жас перідей жалаңдаған жампоздар-тын. Бойы-басын ұстаулары, мінез көркемдігі мен ұстамдылығы, жад алғырлығы мен ертеңге елендейтін елгезектігі екеуін бірге жаралған бауырлардан бетер бөлектендіріп тұратын өз тұстастарынан. Есейді. Елге еленді. Сан тарап тағдыр соқпағына түсті. Заманның ащы зарына да бірігіп құлақ тосты. Тар жолда тізе қосып, үзеңгіге аяқты бірге салды. Ел, жер үшін түн ұйқыны бөлу былай тұрсын, жан қиюдан жалтармады. Ұлы жорықта бұлар секілді бұла тарпаңдар ауыздығымен алыспағанда кімдер қаһарына мінер еді. Алаш абыройын кімдер асқақтатар еді. Бүгінгі тәуелсіздік түтіні түзу ұшу үшін жан алып, жан беріскен ұрпақтың мәрт мінезді, шалт қимылды өр тұлғалары ғой олар.

Торғай ауданының №9 ауылында 1889 жылы дүниеге келген Әлмағамбет Қасымов бізге белгілі дерек көзіне қарағанда, Алматыдағы №12 қазақ орта мектебінде мұғалім болып жүрген жерінен 1937 жылдың 1 қыркүйегінде мектеп директоры Диаровтың №39 бұйрығымен қызметінен босатылған. Бұйрық берілген күн – осы жылдың 4 қыркүйегі.

Төтенше бұйрыққа не себеп болды екен? Осы жерде мұғалім Ә.Қасымовтың ҚССР оқу-ағарту халық комиссарына жазған өтінішін тұтастай келтіруді жөн көрдік. «Соңғы үш жылда, атап айтқанда, 1.09.1934 – 1.09.1937 жылдар аралығында мен №12 мектепте жұмыс істедім. Осы жылдың жазында мектеп директоры Диаров жолдасқа бұл мектептен кететінімді айттым. Диаровқа осындай ойым бар екенін білдіріп, өзімнің жеке іс парағымды сұрағанымда ғана көрдім, оның қолымен мынандай жазба түсірілген екен: «Оның Алаш орда партиясының белсенді қатысушысы болғанын және өзінің кеткісі келетіні жөніндегі ауызша өтінішін ескере отырып, ол 1937 жылдың 1 қыркүйегінен бастап қызметінен босатылды».

Бұл жедеғабыл, астыртын берілген бұйрық Әлмағамбетке ашық күнде аспаннан жай түсіргендей соққы болады. Сөз арасында, пікірлесу райында айта салған ойынан директордың лезде күтпеген шешім қабылдауында бүксік пиғылдың сарыны жатқанын сезген ол одан әрі түсінік-өтінішін былайша жалғастырып, істің анық-қанығына көз жеткізуге бекемденеді: «Бұл босатудың бірінші бөліміне мен үзілді-кесілді қарсылығымды білдіріп, төмендегідей түйін жасаймын: 1) Алаш ордадағы қызмет еткенімді мен ешқашан ешкімнен жасырған емеспін. Бұл тұрғысында өмірбаянымда да толығымен әрі түсінікті мәлімдеген болатынмын».

Енді Әлмағамбеттің өз қолымен орыс тілінде жазылған өмірбаянына үңіліп көрелік. Әр әріпі мүсіндей қашалған, мөп-мөлдір, анық, сұлу қолтаңба көз сүйсінтеді. «1919 жылдың жазында екі жарым ай Алаш орданың шығыс бөлімшесінде шаруашылық бөлімінде жем үлестіруші болып жұмыс істедім».

Алаш ордаға шынайы қатыстылығының анық-қанығы осындай екен. Жасырып, жаппаған. Қызметтік қолайыма жақпай қалар-ау, соңыма шала байлағандай болармын-ау деп үрікпеген. Қайта, Алаш ісіне қарапайым жем үлестіруші болып қолғабыс жасағанына мақтанатын сыңайлы. Кім білген, егер де өзін 1919 жылдың күзінде халық шаруашылығы кеңесінің мүшесі етіп сайламағанда, Алаш ордаға қатысты-

лығы екі жарым айға ғана созылмай, түбегейлі шешіммен жалғаса берер ме еді, қайтер еді. Алаш ақтығына деген іңкәрлік оның жоғарыдағы жазуынан жүрек лүпіліндей сезілетінін бүркемелей алмайсыз тағы.

Жазған өтінішіне қайта оралайық: «2) Алаш орданы құруға мен қатысқан жоқпын. Бірақ та екі жарым ай қара жұмысын жасадым да басқа салаға («Земская управа») ауысып кеттім. 3) Алаш орда Қызыл армиядан бас сауғалағанда, мен ондай ойдан аулақ болдым. 4) 1920 жылы маған Алаш ордаға қызмет еткен адам ретінде айыптау материалдары жинастырылды. Тиісті тергеу органдары (ЧК) мені тұтқындап, материалдарды тексерді. Нәтижесінде менен ілік таппай босатып жіберді. Бұдан соң сонда, яғни Торғайда бес жыл жұмыс істеп, 1925 жылдың жазында Оқу-ағарту халық комиссарының шақыруымен Қызылордаға қызметке тұрдым. Үстімнен нақақтан жиналған материалдардың 1922, 1929 жылдары баспасөзде жарияланғанын да айта кетпекпін. 5) Менің есімім «Алаш орда» (1929) кітабында да аталады. Февраль революциясынан кейін 1917 жылдың көктемінде Орынборға съезге келгенімде мені орынсыз айыптаған Загайновтың үстінен арыз жаздым. Загайнов патша шенеунігі, 1916 жылы қазақтардың көтерілісі тұсында Торғай қаласының коменданты болды. Торғайға келгенімде Загайновтың себепсізден-себепсіз маған қол жұмсағаны бар...».

Осы сөйлемдерді қағазға түсіріп отырғанда Әлмағамбеттің көз алдынан қауға сақал, қушық жақ, сүліктей жылтыр кара көлбеңдей қалды. Ұсқынсыздың ұстыны да адам баласын жиіркендіретіндей еді. Ұр да жық дойыр мінезі мәміледен гөрі атыспаққа, андаспаққа, ақырмаққа шақырып, шүңгіл көзінің шарасын небір сойқан айла-тәсілмен шүпіндетіп тастағандай. Кісі танитын Әлмағамбет әп дегенде онымен жуыспауға тырысқан. Бірақ өзі ғой, өнешін созып, өңмендеп:

– Алаштың құйыршығы екенінді жұрттың бәрі біледі, қадамыңды абайлап басқын, әйтпесе... – деп ызғарын шашты.

– Сөзбен салғыласып қайтеміз, біздерді бізсіз сырт көз бағалайды ғой, – деді Әлмағамбет сыпайы сөйлеп, дүрегейді сабасына түсірмек боп.

Сол-ақ екен, құлақ шекесін оспадар жұдырық осып өтті. Жалт бұрылып, жөніне кетті ол, тістеніп бұл қалды... Содан соң ғой іле Әлмағамбетке негізсіз жала жапқан мақалалар баспасөзге шыға бастағаны... Бірақ тергеу барысында ол материалдардың шындыққа жанаспайтыны тайға таңба басқандай атап көрсетілген.

Әлмағамбет Загайнов секілділердің қоқан-лоқысынан айылын жимады. Ақ пен қызылдардың шарпысуынан, алаштықтардың арпалысынан өзінше ой түйіп, сыртқа әйгілей бермейтін ішкі мүдде беріктігіне, келешек келісті күндеріне бір түйсігі имандай ұйытып, сендіруші еді. Сол сезім ләззатқа бөлейтін. Ләззатсыз дүние қаран. Қоғам ләззатқа кенелмей, адам оңбайды. Адамына қарап та заманын ажыратар... Демек, Әлмағамбеттің ойынша, бар игілікті тетіктің сиқыры өзі тектес қара қазақтардың уысында тұрған секілді. Соны икемді әжетке жаратып, елдік үшін беріспей күресуге қамқарекет қылған абзал-ау. Түйін осы... Енді өмірден түнілуге болмайды. Жұдырықтай түйілген түпкі ойынан шығар...

Қазақ мектебінің мұғалімі одан әрі өзін ақтап алуға жанұшыра бекінеді. Тағы да оның жазған арызына ойысайық: «Великий вождь мирового пролетариата т.Сталин в своем заключительном слове от 5 марта 1937 г. сказал следующее: «Значит ли это, что надо бить и выкорчевывать не только действительных троцкистов, но и тех, которые когда-то колебались в сторону троцкизма, а потом, давно уже, отошли, от троцкизма, не только тех которые действительно являются троцкистскими агентами, вредительства, но и тех, которые имели когда-то случай пройти по улице, по которой когда-то проходил тот или иной троцкист? По крайней мере такие голоса раздавались здесь на пленуме. Можно ли считать такое толкование резолюции правильным? Нет, нельзя считать правильным. В этом вопросе, как и во всех других вопросах, необходим индивидуальный, дифференцированный подход. Нельзя стричь всех под одну гребенку».

Жағалай «халық жауларын» індетіп іздестіріп, інге тығып, жойып жіберіп жатқан көрсоқыр науқаннан жаны шүберекке түйілген Әлмағамбетті де түсінеуге болар. «Келесі кезек менікі шығар» деп үрейленгенде, дәтке қуат етіп «ұлы көсемнің» сөздерін әділ төрелік дәметкен арызына сыналап жіберген ғой.

Көлденең пәле-жала жабылса, жөпелдемеде жалтара алмайсың. Соның кебін киіп жүр еді Әлмағамбет. Кейде туралап емес, ту сыртыңнан тап беріп, талапайлайды. Тосын соққыдан сейіліп, сергу мың қиямет. Ол соңғы кезде осындай опыраңқы, жүдеу көңіл-күйден оңайлықпен арыла алмайтын болды. Мәрт мінезі мәнсізденіп, безгек буғандай дене дірілі бойын ысытып, күйгелектеніп қалады. Мына 48 жасында жанның жегісіндей болған талай құқайды көргенімен, һәм түтіліп, мүжілмепті, тіпті күрескерлігі күшейіп, әділетті болмысы одан бетер қайраттанғандай. Шыңырауда жатып та шыңдалуға құштар тәуекелшіл өрлік ердің еріне жарасар. Елім деген ертеңшіл тұлғаның тұтас, болаттай болмысы сырт көзге сырттандай айбынды әрі қаһарлы күйінде көлбендеп, көңілге түрлі ой салар. Әлмағамбеттей әлді ұрпақ тап күресі болмақ түгілі қоғамдық доданың дәйінде де ұпайын жібермес.

Осы, 1937 жылдағы оқуы басталар тұста мұны қабаттас атқаратын екінші бір жұмыс орны – педучилищеден нақақтан қудалап жіберді. Ерегіссе мысымен-ақ бәсекелесінің өтін жарып жіберерліктей өткірлігі бар. Қара қайрақтай қайратқа мінді де Оқу-ағарту халық комиссарының алдынан бір-ақ шықты. Мақсаты – жұмыстан қуылуының себебін анықтау.

– Өмірбаяныңызды қысқаша айтыңыз, – деді комиссар.

Жаза-жаза жауыр болған өмірбаян жадында шегеленіп қалған ғой, ауызша шерлі жырдай шертіп берсін. Бүгіп қалған жоқ, ештеңесін. Алашордаға жасаған қызметіне де мән беріп, ерекше мәніспен мәлімдеді.

Халық комиссары өзі басқарып отырған саланың ұңғыл-шұңғылын жетік білетін кісі болатын. Тыңдап болып: «Қасымов, сенің өзіңмен емес, ісіңмен таныспын ғой. Өтінішің орындалады», – деп қолын ұсынып жылы қоштасты. Кү-

лімдеген көзінен көңіл айнасындағы сыр көрінгендей: «Алашынды аяла, бір пұшпаққа жетсең, сонымен қанаттасып жетесің!» – деп тұрғандай ма?

Сыртқа шыққан соң Әлмағамбет халық комиссарымен терезесі тең сөйлескеніне ал кеп таң қалсын. «Ұзақ жылғы қызметімде бір де бір сөгіс алып көрмеппін, – деп ағытылды дейсің. – Тек алғыс пен құрмет марапаттарын жинаппын. Осының бәрі жеке іс қағазымда қатталған. Одан сондай-ақ мені негізсіз қаралап қызметімнен қуып отырған мектеп директоры Диаровтың да қолпаштау пікірлерін оқуға болады». Халық комиссары басын изеп қояды. Әлмағамбет одан әрмен батылданып: «Сізден өтінерім, Диаровтың менің еңбек тізіміме жазған бұйрығының бірінші бөлімін («Алаш орданың») белсенді қатысушысы деген тіркес – Қ.Ә.) жойып жіберуін сұраймын. Соған көмектесіңіз. Ол асыра сілтеп отыр. Мен белсенді қатысушысы болғаным жоқ қой. Бар болғаны... жем үлестірушімін», – дегенде де үлкен лауазым иесі үнсіз басын изей берді...

Үйіне келген соң да мазасызданып, жаны жай таппады. Сынықтан сылтау тауып, басқан ізін аңдып, шырақ алып кемшілік тінткен кілең бір қара жүректердің соңғы кездегі пасық істерін ойласа, заманның әбден бұзылғанына қамыға түседі. Әйтпесе, мектеп директоры Диаровке не жорық? Бетпе-бет кездескенде сып-сыпайы мінсіз адамдай. Ал айнала беріп айтатын сөзіне қарасаң, одан өткін арамза жоқ секілді. Көмекейі жала біткеннің жалындаған пеш-көрігі іспетті. Бұлтартпай тұсаудың кәнігі шебері. Сендіре сөйлейді, секем алғызбайды. Оның сондай жоғарыға жолдаған сорақы түсінік-жазбаларынан талай тағдыр талқандалды, күнәсіз кісілер жазықтының қамытын киді. Бажайлап көрсе Әлмағамбет те сол құрбандардың қатарына іліккелі тұр. Әйтпесе өзін 1935 жылдың қаңтарынан ғана жұмыс бабымен білетін Диаровтың мұның өткен өмір жолын қаралап шолу жасауының ешқандай қисыны жоқ еді.

Директордың өз қарауындағы мұғалімін «халық жауы» етіп көрсетуге мерездікпен, мекерлікпен өршеленуі шошындырады. Бұл – мұғалім деген қастерлі атқа күйе жапқандық

емес пе? Беделін түсіріп, абыройын төгу екенін сол Диаров түсіне ме? Әлмағамбетті ел іші «мұғалім» деп атайды. Тіпті ауызекі әңгімеде де «мұғалім» деп сөзге тартып, пікірлесуге шақырады. Бұл сөздің жанына жақын боп кеткеніндігі сондай «мұғалім» деген сөзді естімей қалса, көңілі алаң боп жүргені. Ол ресми қағаздардың соңына «Учитель Касимов» деп түйін түйеді. Қызығы сол, елге жолдаған сағыныш хаттарының аяғында да осылай қол қоя салады. Ел де, ағайын-туыс үйренісіп алған, «Учитель Касимовтан» хат келді деп, мәре-сәре болады.

Сол мұғалімге, міне, қара шай да батпай отыр. «Нарком просвещенияға» (25.10.1937) жолдаған арызын көңіл сүзгісінен қайта-қайта өткізеді. Толықпаған бір тұсы бар секілді соны қосса қайтеді? Кір іздеушілер теспей сорып кенедей қадалғанда, бұл неге ақталудан тартыншақтай беруі тиіс. Болмайды! Бұл ибалығы өзін-өзі ұстап берудің төте жолындай ғой. Бекінді мұғалім. Қолына қалам алды. Бүгін 31 қазан. Соза берсе өзіне қасірет төнер...

1935-36 оқу жылында №12 мектепте педагогика ұжымының күшімен педкабинет ұйымдастырылып, ашылды. Оған мұғалімдер үшін дидактикалық материалдар, көрнекі құралдар, әдістемелік жұмыстар, әдістемелік әдебиеттер, т.б. жинақталып, қойылды. Бір жолы мектепке бұрынғы «Нарком просвещения» Жүргенов келіп, педкабинетті аралап көреді де «көрнекі құралдар мен дидактикалық материалдарды жинаудың не қажеті бар!» деп педұжымды жазғыра бастайды. Осының бәрін тігісін жатқызып баяндаған мұғалім одан әрі былай жалғастырады: «Когда я сказал, что отрицать значение наглядных пособий нельзя, он рассердился на меня и сказал: «Наглядные пособия мне не нужны, если нужны, то отдайте их Касимову!»».

Төбеден жай түсірген сөз еді бұл. Ұжым мүшелері, ішінде педучилищенің оқытушысы Виролайнен де бар, бәрі аң-таң. Өздері күтпеген құқай еді. Жақсы істі қуаттай ма десе, жабырқатып тастағаны несі? Одан әрі мұғалімнің жазбасы: «Тот же Жүргенов в своей статье в «Казахстанской правде» в отношении моем выразился так: Вместо того ...

(сөйлемнің жалғасын түсіну мүмкін емес – Қ.Ә.) проводил алаш-ординско-троцкистские идеи. Тем самым показать, якобы, искренно работает. На самом деле оказался врагом народа. Чувствуя, что я работаю добросовестно, хотел подарить мой авторитет и уволить меня с работы. Но ввиду того, что это дело выяснено т.Усеновым, что факты, в чем я обвинялся, не установлены – остался на работе».

Шындықты ешнәрсе бүркемелей алмайды. Болған іс болған. Айтылған сөз айтылған. Кім ардан аттаса, обалы өзіне. Таразысы – тарих, куәсі – өткен күннің төрелігі. Кім ақталды, кім айбынын асырды? Бәрі-бәрі шынның жүзінде қыпылдап тұр. Сондықтан ешкімді де сөге жамандаудың жөні жоқ. Әділдікті, не қате басып, қағыс сөйлеуді атағы таудай, мансабы зор оқу-ағарту саласының дөкейінің болмаса қара терге малшынып жүрген еңбекторысы мұғалімнің қанжығасына артық-ауыс немесе теңдей бөліп байлай салу тарихқа тағы қиянат. Құжатқа таңбаланған адам тағдыры мен талайын қаз-қалпында көрсеттік. Арғы жағын безбендеп, ой түйе әркімнің өз еркі. Тек, шындық шаңға көмілмесе екен. Ең қымбаттысы – осы.

Әлмағамбет Қасымов 1889 жылы Торғай ауданында (бұрынғы Торғай облысы) орташа шаруа, малшы отбасында өмірге келген. Жоқшылық кімнің қолын байламаған. Соның кесірінен мектеп есігін де өз қатарластарынан көп кешеуілдеп он бір жасында аттады. Бірақ зерек бала оқуға шапшаң төселіп алды. Домаланып жүріп білім додасында даралана шапты. Дүркіреген дүрмектен оқ бойы озу – дағдысына айналды. Құйтақандай көкірегі ілім-білімнің көмбесіне айналғанын өзі сезбесе де өзгелер аңғаратындай. «Бала ма, әлде дана ма?» – деп, шынайы таңқалысына әзіл жүгіртетіндер Әлмағамбеттің жаңа қырына, ұдайы ұмтылысына тәнтілігін жасырмайтын.

Сөйтіп өсер ұл өрісін кеңейте бастапты. Оқуға кеш қарманғанымен, қағілездігі мен қабілеттілігі қарымтасымен қуантқандай! 1911 жылы Орынбор мұғалімдік мектебін өте жақсы тәмамдады. Бірақ кейін «халық жауын» іздеушілер дәл осы иіннен кінәрат тапқандай боп, қауға өрт салды.

Өмірбаянын өтірік құрастырған деп, даурықты. Жоғалған құжаттың орны үңірейіп тұрғанда, араша түскен баяғы балғын күнгі бозбалалар – бүгінгі сақа жігіттер еді. Анықтама жазып, растаған қолдарын қойып, мөрлеп тиянақтатып азаматтық жасады. Олар – Байсалиев пен Жолдыбаев сынды маркасқалар еді. Орынбор орыс-қырғыз мұғалімдік мектебінде Әлмағамбет Қасымовпен 1907 – 1911 жылдары бірге оқып бітіріп, бастауыш училищенің мұғалімі деген мамандық алып шыққандарын мәлімдепті.

Түсініктемеге қолдарын қойып, кәсіподақ билеттерінің нөмірін көрсеткен. Ал, бұл анықтаманы «жау іздеуші» мектеп директоры Диаров та амалсыздан растап, бекіткен екен. Ал, қане, «жау» қай інде бұғып жатыр десейші.

Торғай облыстық статистика комитетінің 1909 жылғы 10 ақпандағы дерегіне сүйенсек, осы өңірден Орынбор мұғалімдік мектебінде оқып жатқан бірқатар жастарға үздік оқығаны үшін стипендия тағайындалғаны туралы мәлімет бар. Және де стипендияны 1908 оқу жылының бірінші жартысында 14 бала, ал екінші жартысында 19 бала алыпты. Қос тізімде де Әлмағамбет Қасымовтың аты-жөнін кездестіреміз. Сонда Әлмағамбетті бұл мұғалімдік мектепте оқымады деп, тырнақ астынан кір іздеушілік шындыққа қиянат қой. Жоғарыда айттық, бірге білім алғандардың анықтамалық қолхат бергенін. Сондай-ақ бұрынғы Торғай уезі халық училищесінің бұрынғы нұсқаушысы А.Балғымбаевтың 1936 жылғы 20 сәуірде растап жазған анықтамасындағы: «Ә.Қасымовтың Орынбор мұғалімдік мектебін бітіргені жөніндегі құжаты мен өзге де қағаздарының 1916 жылғы төңкерісте инспекцияның кеңсесінен жоғалып кеткенін назарға алуды өтінеміз», – деген мәлімдемесінен де аталмыш оқу орнын тәмамдағаны бұлтартпас айғақ емес пе? Енді бұл мәселені күлбілтелендіре берудің еш қисыны жоқ.

Ескі қағаз-құжаттардың ел ішіне ашатын сыры шаш-етектен екендігін ескеріп, стипендия алғандардың баршасының аты-жөндерін ұсынып отырмыз (I, II жарты жылдықтарды бөлмей, тұтастай қамтылды): Игнатъев Михаил, Қосбақов Мұхамеджан, Аспандияров Біләл, Дайрабаев Мұса, Қожасов

Жұмабай, Рысжанов Ерболат, Тоқтабаев Ғабдолкәрім, Бай-дәулетов Хакімжан, Ералин Нұртаза, Қасымов Әлмағамбет, Ермұхамедов Сейтәлі, Матаев Ермұхамед, Омаров Елдос, Ыршыкенов Абдолла, Әлмұхамедов Қожахмет, Қойшыбаев Сисембай, Құлымбетов Ғалымжан, Сүлейменов Ермағанбет, Сұлтанғазиев Қабыш, Қаратаев Мұзафар, Қаратаев Осман, Тұңғашин Тоқтамыс.

Тізімдерді тұтас бергендегі ойымыз, кімде кім ата-бабаларының есімін кездестіріп қала ма деген тілектестік еді.

Жас маман елге келеді. Қойны-қонышын білімге толтырып, аптығып жетеді. «Құшағыңды аш, ауылым. Қай кәдене жаратасың!» – деп құлдыраң қағып, кіндік қаны тамған жерінің топырағын құныға сүйеді. Мұғалімдік мәртебе елге таңсық кез. Мұны Тосын болысының 2, 4 ауылдарындағы мектепке құда түсіп, қалап алғандай болады. Қараңғы қазақ көкірегіне білім шырағын жағуға жан-тәнімен кіріседі. Жатса-тұрса ойлайтыны халқының білім қамы. Ауылдас ағасы Міржақыптың да «Оян, қазағы» Қазан баспасынан жарық көріп, алаңсыз жатқан қалың елдің санасына шоқ түсіргендей. Дүрлікпелі заманның тамырын дөп басып; оның табиғатын, арман-мақсатын жыға танудың өзі қиямет-қайымға айналған шақ.

Жазда Торғайға іс жайымен барғанда бір ақсақалдың: «Әлмағамбет, өз елің үшін тер төгіп жүрсің ғой, дегенмен туған ауылыңның балаларына да көз қырыңды салғаның абзал-ау!» – деп ақыл қосуынан кәдімгідей ойланып қалған. Ауық-ауық басын торлап алатын сауал еді бұл. Сұранып көрген. Тосындағы үш жылдық жұмысына қанағат білдірген басшылар сөз айтпай Сарықопа болыстық мектебіне жіберді. Сөйтіп, ысылған мұғалім 1915 – 1917 жылдары өзі әліп таныған мектепте ұстаздық етті.

1917 жылдың 1 қазанында халық оны Торғай уездік земство басқармасына мүше етіп сайлап, бұл міндетті екі жыл атқарды. Одан әрі Алашордадағы 2,5 айлық жем үлестірушілік жұмыста болғанын жоғарыда айтқанбыз. 1919 жылдың күзі қарбаласында Торғай уезі халық шаруашылығы Кеңесінің мүшесі болса, 1921 жылдан үнемі уезд атқару комитетінің

мүшелігіне сайлана жүріп, оқу-ағарту саласындағы жұмысын жемісті жалғастыра берді. Атап айтқанда, уездік халыққа білім беру бөлімінің меңгерушісі, нұсқаушысы, енді бірде мұғалім болып, 1925 жылға дейін қызмет етті.

Бұл қызметтерге Әлмағамбет Қасымов жегілер ме еді, жегілмес пе еді, егер 1921 жылдың 19 қарашасында Орынбор, Қырғыз орталық атқару комитетінің төрағасы Ә.Жангелдинге РКП (б) Киробкомның органы «Қызыл Қазақстан» («Красный Киргизстан») журналы редакторының шешімімен редакция хатшысының жолдаған жеделхатының мәнісі нақты жүзеге асырылған болса. Алдын ала ескертіп қояйық, бұл қызметтік ұсыныстан Ә.Қасымов ерікті түрде бас тартқаны белгілі. Әлгі жеделхатта «Еңбекшіл қазақ» («Трудовой киргиз») газеті мен «Қызыл Қазақстан» («Красный Киргизстан») журналы редакцияларының Ә.Жангелдинге өтініші тұжырымдалған: «Сіздің беделді қолыңызбен мына көрсетілген мекен-жайлар бойынша аталған жолдастарға бір мағыналы жеделхат жіберілуін сұраймыз». Алғашқы жеделхаттың мәтіні Қостанайға, губерниялық атқару комитетінің төрағасына жолданып, онда Омаров пен Майлиннің қырғыз газеті мен журналында жұмыс істеуі үшін ҚырОАК қарамағына жіберілуінің қажеттігі ескертілген. Соңында Ә.Жангелдиннің қолы тұр. Осындай мәтінмен жеделхаттар жеке-жеке, атап айтқанда, Торғай губаткомына – Қасымов пен Юсуповқа; Семей губаткомына – Аймауытов пен Усмановқа; Петропавловск губаткомына – Жұмабаев пен Байтасовқа; Ырғыз губаткомына – Шонаевқа; Бөкейордасы губаткомына – Маметовке жіберілген.

Әрине, осы аталғандардың біразы бұйрық райындағы жеделхаттың ықпалымен газет, журнал редакцияларында қызмет атқарғаны тарихтан баршаға аян. Ал, Ә.Қасымовтың еңбек жолы өзінің бастапқы тандап алған сара саласымен, ұстаздық арнасымен жалғасқаны белгілі.

1925 жылы халық комиссарының арнайы шақыруымен Қызылордаға келіп, КИНО-ға (Қазақ Халыққа білім беру институты) оқытушы болып орналасады да төрт жыл бойы бұл міндетін жемісті атқарады. Өзі құралпы кейбіреулер

жаңа астананың желігімен тым желпініп, арзан қызық қуып кеткенде бұл жастықтың желкенін оңды-солды кермей қай ісін де сабырмен, салиқалы орындауға талпынды. Көзге аса білімділігімен түсті. Қиындықты да, қызықты да біртоға салмақты мінезбен қабылдай алатын сырбаз жігіт қандай оқу орнына да ауадай қажет кәсіби маман болып қалыптасты. Осындай іскерлігі оны өзге қызмет баспалдақтарымен ба-тыл өрмелете берді. Орынбор жұмысшылар факультетіне оқытушы болып істеп жүргенде он айдан соң Мирзоян атындағы (бұрынғы Әулие ата қазақ педтехникумы) педтехникумына мұғалімдікке шақырылды.

Әңгіменің басқа желісін таратпас бұрын 1925 жылдың 25 тамызында жаңа астана Қызылордаға ҚССР Оқу-ағарту халық комиссарының шақыруымен келіп, Қазақ халыққа білім беру институтына оқытушы болып орналасқандағы екіжақты жасалған еңбек шартынан қысқаша мағлұмат беруді жөн көрдік. Өйткені тарих қойнауындағы әрбір құжат бүгінгінің баға жетпес жәдігері ретіндегі құндылығын ескердік.

Халық комиссарының орынбасары Стародубцев қол қойған келісім-шартта көшіп-қону шығындарын еңбек кодексінің негізінде төлеудің (350 сом) жай-жапсары нақтыланып, отбасының әр мүшесіне 5 пұт мөлшерінде жүк тасымалы тиесілі екендігі көрсетілген. Сонымен бірге уақытша тұратын төлемді пәтер дайындалады. Егер қызметке қабылдаушы институт Қасымовты пәтермен қамтамасыз ете алмаса, оның ұсынылған жұмысынан бас тартуға қақысы бар екендігі, ал аталған мекеменің қайыра бұрынғы мекен-жайына өз есебінен көшіріп апаруы бүкпесіз ашық мәлімделген.

Бұл құжаттың бізді қызықтырған тағы бір мәнісі бар. Одан Ә.Қасымовтың отбасылық жағдайын анықтап білгеніміз еді. Өзінен басқа төрт адам бірге келген. 73 жастағы Зылиха шешесі (құжатта ақ шашты деп көрсетілген – Қ.Ә.), 25 жастағы Меңеш әйелі (қара шашты), 13 жасар қарындасы Хадиша мен 8 жасар інісі Абдолхамит тіркеліпті. Осынша тағдыр өзі де қыл үстінде жүрген Әлмағамбеттің ауанымен жаңа астанаға үкілі үмітпен келген екен...

Мұғалім өзі өмірінің мағынасын үнемі ізденіп оқып, ой-өрісіне кең тыныс беріп, байыта түсті. Қазақ, әлем әдебиетін сүлікше соратыны есінде. Ынтықтық қисапсыз ырыздық жинап бергендей. «Бір өзінде бір кітапханалық білім бар» деген теңеу сөз бекер айтылмаған шығар-ау. Әсіресе кәсібіне байланысты қазақ тілінің әдістемесіне көз майын тауысып, зер салатын. Шәкірттерін білімге жан-жақты шыңдау үшін өзі қол жетпестей шың-құзға айналмаса, жай бір күйбеңмен өткен тірлікке балар оны. Ондай бойкүйездіктен сақтасын. Ортан қол мұғалімнің ойсыраған білігімен қандай биікке көтерілмек. Сол себепті де өзгелер бой таластыра алмай-тындай асқар белді бағындырып, шығанға шырқауды жаны қалайды. Осындай талапшылдық оны Самара біліктілікті арттыру институтының сырттай оқу бөліміне алып келді. Өттеген-ай, бірақ бар болғаны бір жыл ғана оқып, білімге іңкәрлігін жөндеп баса алмады. Кінәні кімнен іздесін? Дал болады. Бақылау жұмыстарын жіберіп, жауап күтеді институттан. Түк хабарсыз. Зарықтырды. Бірнеше рет әуреленіп көрді. Мұны ұмытқандай, санаттан сызып тастағандай. Араға, нәті, қара мысық жүгіреді ме екен? Нақақтан жазаға жығудың жолдары жалғасып, ұзарып сала бергендей. Әйтпесе, мұндай жауапсыздыққа миы жетпейді. Оқуға қабылдап, тосыннан төбеге ұрып, тағдырды талақ ету кімге қажет болды екен? Сол шикілікті түптеп шеше алмаса да жүрегі сезеді, суық сөздердің сумаңынан лайланған тұнық көңілін сабасына түсіре алмай жан азабымен арпалысады. Бір біліп, сезетіні заманды бет қаратпас үскірік билеп бара жатқандай... Не істеу керек?

Осы «не істеу керек?» қандай зиялыны да толғандырып, жанын кеміретін. Жауабы оңай жаңғақ емес-тін бірақ. Шекілдеуікше шағамын деп, азу тісі опырылғандар қанша ма! Сондай «сынақтан» оңбай сүрінгендердің бірі болып қалар ма екен мына Әлмағамбет. Жан беру оңай ма? Қалай алысып-жұлысады? Қазақтың өңкей өресі биік өр тұлғаларын тобықтан қағып, тырапай асырып жатқан сайқал саясат мұны да шыбын құрлы көрмес. Қол қусырып, бассауғалап қарекетсіз қалу керек пе, әлде бұғаудан босана алмай тыпырлап, өлме-

шінің күйін кешкен елінің ертені үшін жанартаудай атылса ше! Жай оғындай ысқыранып, жасындай сорғалай алар ма екен!

Өзін де зорға балағаны ма, сонда, мына өресіздердің, бәтір-ау! Әлмағамбеттің іші сезеді. Шындап айналдыра бастағандай. «Аллашыл» жүректің сыр беріп алғаны-ау шамасы. Ішкі иірім толқыны сыртқа теппейді деймісің. Тебеді, білінеді, көзге ұрады. Демек, Әлмағамбет Қасымовтан өткен бүгінгінің жауы жоқ екен. Ендігісі... шүріппенің бір басылуы...

Ойды осылдырып, қолдан неге қағады бұлар? Бітірген ісінен нендей күдік алады? Зиялылар қаймағының бетін қалқуға ашқұрсақтай үйірсек үрейлілер өзіне қылбұрауды тегіннен-тегін қылқындыра тастамайтын шығар. Сонда бұл Әлмағамбеттің нендей іспен қадірі асыпты?..

Өз пайдасының қамымен өзеуреп, қолдан қадір жасап жүрмегені кәміл. Бар ниеті халқының жайына жығылған. Білімнен оқшау қалған, келешегі тұманды елінің бір кәдесіне жарайтын іс тындырмаққа жарғақ құлағы жастыққа тимейтіні рас. Еңбекпен езіліп жүрмесе, еңсесі түсетіні тағы рас. «Ойымдағыны түгесіп, айтып кетсем-ау» дейтін арманы өзінше бір әлем. Рухани әлем. Ондай жауһар әлемді балдырбатпақпен ластауға болмайды. Ыстық жүрек қазынасына татырлық шын асыл, саф таза, әмбебап ілім-білімсіз бұл дүние бос. Үрейлі үңгір, қорқынышты қуыс. Ләззатсыз, даңғырлақ ғұмыр. Жиналып келгенде өркениетсіз, өріссіз қоғам. Елін сүйген ер мұндай мешелдікке марғау қарамас. Әділдік жолындағы алаөкпе, ақберен, өз ісінің ақмылтығы Әлмағамбет сондай сойдың санатынан еді. Сондықтан да көрген-білгенін, түйгенін сығымдап, саналыға ой тастайтын өмірлік сый-кәделі сабақ айтып кетсем дейді.

Айта алғаны да бар екен. Көп жылғы мұғалімдік тәжірибеден тағылымды еңбектер туғызды. Қазақ тіліндегі Есеп құралының II, III, IV бөлімдерін жазып, жариялады. Бұл оқулық үлкен сұранысқа ие болды. Қала мектептері былай тұрсын, ауылдық жердегі білім ошақтарының сусаған аңқасын басқандай еді. Баланың ой-қабілетін өте нәзіктікпен түсіне-

тін мұғалім есептердің құрылымы мен шешілу тәсілдерін жүйелі таныммен түйіндеп, түйсікті ұштайтын ілім-білім амалдарына айналдыра білді. Оқушы есеп шығарып отырып әдеби әдемі бір оқиғаға кенелгендей ынтығады, жатық сөйлемдер жанын арайландырып, әсем әндей әсерлендіреді. Миды шарпыған осындай құмарпаздық ойлампаздыққа жетелейді. Есепке жүйріктік өзге пәндердің де бағын ашады. Баланың есеппен еліктенген қиялы ұшқырлықпен ұшпалана түседі. Бұл оқулыққа мол сұраныс болуының сыры осындай ерекше ілкімділігінде екен. Сол себепті де ол Есеп құралы 1926 жылдан бастап 1931 жылға дейін үзбей қайта басылып келді. Елдік іске қосылған сүбелі үлес деп осындайды айтар болар. Кейін бұл құрал ескерілмей қалды. Қайталап басылуы былай тұрсын, оқыту бағдарламасынан белгісіз себептермен алынып тасталды. Тіпті тұқымынан қиылып, барлық мектептердің кітапханаларынан жойылып жіберілді. Кімге көрсетілген қоқан-лоқы бұл? Әлмағамбетке ме, жалпы қазақ ұлтына ма, аумалы-төкпелі замандағы қажыған қоғамға ма мұндай есер қылықтың көрсетілуі. Беймәлім сұрақтың берекесіз жауабы ғана бар шығар... Басқасына бас жетпейді. Бірақ кейінірек мәлім болғанындай, 37-нің сойқан сұлатпасының сұрқия сылтаулы «сойылынан» сартап етілген Есеп құралын да, оның авторын да арашалап аларлық қауқар жоқ-тын ол кезде.

Өзінің төл шығармаларының тағдыры қандай тәлкекке түсетінінен бейхабар Әлмағамбет ешкімге еңбегін бұлдамай ізденген үстіне іздене берді. Күндізгі қарбалыстан бел жазбай-ақ түн баласын жазумен өткізетін. Таңғы алакеуімде сәл мызғып, мазасыз тірлікке жүрек маздағын жағып, жалындап кіріседі. Осылайша үзгі жоқ шеңбер шыр айналады да тұрады. Тағдырына өзі емес уақыт тегершігі ие Әлмағамбет миының тетігін автоматпен басқарып отырған кәнігі технологқа ұқсайтын. Тек, «жеделдет, жеделдет» деген жүрек әміріне ғана бағынады.

Басқа жолмен бағын сынап көрсе қайтеді? Өзінің төл дүниесіне көзалартушылардың назарынан қағыс қалу ниетімен аудармамен шұғылдануға бекінді. Бекінсе, бекем қи-

мылдайтын ол анау-мынау емес күн көсем Ленин жолдасқа қатысты шығармаға қол салды. Ішкі ойы айтады: «Құласам, нардан құлайын!» Дәмесі зор. Бетімнен ешкім қақпас дейді. Таңдаған тақырыбынан қаймығар, бәлкім! Жазушылық жолына бөгесін болмас. Кірісті. Тау қопарғандай қопарды. Көп кешікпей «Час Ленина в школе» деген еңбекті орыс тілінен қатырып қазақшалады. Тақырыбы тәнті еткен соң қоя ма, жоғарыдағылар жолын тосып жүріп қолжазбасын аттай қалап алды да баспадан жарқ еткізді. Дайын кітаптың мектептердегі ғұмыры баянды болды. Қолдан-қолға өтті. Құмарта да құныға бас қойды. Мақталды. Адал еңбегі ақталды.

Енді Әлмағамбет аралдан айдынға құлаш ұрды. «Сотворение земли и жизни на земле», «Политехническая подготовка в начальной школе», «География для III класса» деп аталатын оқулықтарды қазақшаға майын тамызып тәржімалады. Оларды оқығандар нағыз ана тіліндегі төл туындымен қауышқандай ләззатқа кенелді. Қасында аудармашысы жүргенін бірі біліп, бірі білмеді. Білгендері «Ә, Әлмағамбеттен бәрі шығады» – деп әлде кекесін, әлде сүйсініс, әйтеуір үнсіз қалмаудың ишаратын жасайтын. Елемейін десе, ертең оны ел ескерер күн туа қалса, жағада ысырылып қалармын деген бақай есеп қылтияды. Түсініксіз заманның түсінуге болатын заңына қайшы келу қайда?

Осындай іргелі де кесек тақырыптарды қаузаған аударымдар өз алдына, ол ара-арасында «Жаңа мектеп», «Ел мұғалімі» газеттерінде әдістемелік мазмұндағы мақалаларын үнемі жариялап тұрды. Мерзімді баспасөз беделі кітап шығарғаннан бетер дәуірлетіп, дәріптеп жіберген-ді авторын.

...Жеке еңбек парақшасындағы 1937 жылғы 1 қыркүйектен Алматыдағы №12 қазақ орта мектебінің мұғалімдігінен Алашорда партиясының белсенді қатысушысы болғандықтан босатылып, шындығында қудаланып жіберілген Әлмағамбет Қасымовтың одан арғы тағдыр-талайы кейінгі ұрпақ үшін әлі де жұмбақ күйінде көлегейленіп еді... Өзінің құжаттық жазбалары осы датамен күнтіып, шүнтіып шорт үзілген-ді. «Есіл ер «халық жауы» боп, жазаланған шығар?

Атылды ма? Әгәрәки, саяси құрбандыққа шалынса, нақақ жаладан ақталды ма екен? Қайткенде де ол жалындаған әзиз өмірін текке қимағаны анық. Егемендікті аңсаған Елдік мүддеге сарп етті-ау, бал ғұмырын!» – деген өксікке толы өкініш әр кеудені кеміретін...

...Уақыт – әмірші ақтандақтардың орнын әділдікпен толтырды. Бізге жеткен соңғы тарихи дерек мынандай еді. Әлмағамбет Қасымов саяси қуғын-сүргінге ұшырап, Сібір лагерьлерінің бірінде 1943 жылы өмірден озады. Отбасына, кейінгі ұрпақтарына хат-хабар келмеген. Тек 1950 жылы іздеу салудың нәтижесінде ғана қайтыс болған уақыты нақтыланыпты. Елім деген ерен ұл 1956 жылы ақталып, «Халық жауы» деген нақақ жаладан ар-намысы арашаланып еді.

Енді Әлмағамбеттің ұрпақтары туралы да әңгіме сабақтаудың сәті түсіп тұр. Жоғарыда айтқанымыздай, Ә.Қасымов жаңа астана – Қызылордаға қызмет бабымен қоныс аударғанда, арнайы құжатта өз қолымен шешесі Зылиха, әйелі Менешпен бірге Хадиша қарындасы мен Абдолхамит інісі туралы отбасылық мәлімет көрсеткен екен (Қазақстан Республикасының ОММ, 81-қор, 1-тізімдеме, 1712-іс, 25-парақ). Шындығында Әлмағамбеттің өз кіндігінен ұрпақ жоқ. Хадиша мен Абдолхамит (Абдолхамит кейін Хамит деп тіркелген – Қ.Ә.) туған інісі Айтмағамбеттің балалары. Інісі өлген соң жастай қалған әлгі екеуін өз атына жаздыртып, тәрбиелеп өсірген. Оқытып, мамандық әперіп, қатарға қосқан.

Хамит Мәскеу гидромелиоративтік институтын бітіріп осы салада ірі лауазымдық қызметтер атқарған. Есік қаласындағы су-электр стансасы құрылысының бастығы болды. 1951 жылы Су шаруашылығы министрлігіне қарасты трест директоры болып, облыс пен Алматыдағы, сондай-ақ Өзбекстандағы гидротехникалық қондырғыларды салуға қатысты. Өмірден өтерінің аз-ақ алдында 1966 жылдың мамырында аталған сала министрінің орынбасарлығына тағайындалған еді.

Хадиша 1932 жылы Ташкент медицина институтын тәмамдап, әскери дәрігер ретінде Ұлы Отан соғысына қатысқан. Соғысты Кенигсберг қаласында аяқтаған. Омбы

қаласында үш жыл жұмыс істеп, 1948 жылы Алматыға оралған. Ғылым кандидаты, эпидемиология институты директорының орынбасары болған. Ол «Қызыл жұлдыз», «Ұлы Отан соғысы», «Еңбек Қызыл Ту» ордендерімен, 7 медальмен марапатталған. 2000 жылы өмірден өтті.

Әлмағамбет аялап өсірген Хамиттің баласы Әлібек Қасымов 1995-96 жылдары Қазақстан Республикасының Қорғаныс министрі болды. Ол 2003 жылдан бері отставкадағы генерал-полковник.

Міне, ұрпақ жалғастығы осындай бай мазмұн, мағынамен әрлене түсіпті. Гүлнәр Міржақыпқызы бір кездескенде Әлмағамбетпен өз әкесінің аралас-құраластығы еш үзілмегенін, «халық жауының» қызы атанып қара жамылған қиын-қыстау кезде де мәдениетті де сабырлы бұл ағасының өздерін қамқорлыққа алып, қарасып тұрғандығын ерекше мейіріммен әңгімелеген еді.

Сондай-ақ Гүлнәр апамыз Қызылордада Әлмағамбеттің үйінде Мәскеуде оқып жүрген болашақ мемлекет, қоғам қайраткері Асқар Закаринді көріп, танысқанын, студенттің аузынан: «Мені жетелеп оқытып жүрген осы Әлмағамбет ағам ғой», – деген алғысқа толы лебіз есіткенін, Қасымовтармен Закариндердің алаштың ардақты ұлы Сейдәзім Қадырбаевпен аталас жақын туыс екендіктерін білгенін кейінгі ұрпаққа өнеге қылып айтып отырады.

...Ендігі тілек – Елі ескеріп, елеп жүрсе екен, әлді де мықты қазақ Әлмағамбетін! Ол Елінің бүгінгі жарқын болашағы үшін жанқиярлықпен еңбек етіп, өмірін бостандық жолында қиған ерен тұлға еді ғой!

2009 ж.

«НАРКОМИОСТ» НАРКЕСКЕНІ

Тәуелсіздік таңы атқалы бері сонау сұрқия заманның кәрімен халық тағдырына қара бояу жағып, жазықсызды нақақтан күйдіріп, кінәсізді өксіткен «ақтандақтардың» тыңы